

KEJAYAAN PENGLIBATAN GOLONGAN WANITAKOMUNITI ORANG ASLI SUKU KAUM MAH MERI DI DALAM BIDANG KEUSAHAWANAN

Mohamad Anis Bin Mohamad Asri^{1,*2}, Rohayu Binti Roddin^{1,*3}, Tun Ili Ayuni Binti Ahmad Hariri¹

¹Fakulti Pendidikan Teknikal dan Vokasional, UTHM
¹mohammadaniss@yahoo.com, ¹rohayu@uthm.edu.my

Abstrak

Kertas kerja ini merupakan kertas konsep yang bertujuan untuk membincangkan tentang kejayaan penglibatan golongan wanita suku kaum Mah Meri di dalam bidang keusahawanan. Masalah kemiskinan merupakan masalah utama yang membelenggu komuniti Orang Asli sejak daripada dahulu lagi. Selain itu, masalah lain yang menjadi sekatan untuk mereka mengecapi pembangunan adalah sikap ketidak terbuka kepada perubahan. Peranan golongan wanita di dalam proses mencapai kejayaan pembangunan sesebuah masyarakat dilihat sebagai satu jalan penyelesaian yang holistik. Golongan wanita dilihat sebagai golongan yang mampu menyumbang kepada kemajuan dan pembangunan di dalam masyarakat dan negara. Pengalaman daripada amalan ekonomi sara diri yang diamalkan oleh golongan wanita komuniti Orang Asli dilihat sebagai jalan yang terbaik untuk membawa pengalaman tersebut kepada satu perubahan yang menguntungkan kepada mereka. Bidang keusahawanan adalah satu strategi yang amat dekat dengan golongan wanita komuniti Orang Asli kerana di atas pengalaman yang mereka ada. Justeru itu, bidang ini perlu dikembangkan di dalam golongan wanita dalam turut serta membantu golongan lelaki menjalankan aktiviti keusahawanan. Proses ini disokong dengan penyediaan peluang-peluang yang disediakan oleh kerajaan dalam meningkat keupayaan mereka. Peluang-peluang yang disediakan seperti kursus dan latihan telah dijadikan sebagai sumber pendidikan keusahawanan kepada mereka dalam memahirkan diri di dalam aktiviti keusahawanan. Kesimpulannya, kertas kerja ini adalah penting bagi pengkaji menyediakan pendedahan tentang satu kelompok golongan wanita komuniti Orang Asli yang telah menempa kejayaan melalui keupayaan dan sifat keterbukaan mereka. Mereka mengambil peluang-peluang yang telah disediakan sebagai satu sumber yang berfaedah untuk mereka mengecapi perubahan yang menguntungkan. Diharapkan bahawa kertas kerja ini mampu dijadikan sebagai satu penanda aras kejayaan kepada golongan wanita komuniti Orang Asli suku kaum yang lain untuk turut serta mengorak langkah seiring dengan golongan wanita suku kaum Mah Meri dalam mencapai kejayaan di dalam bidang keusahawanan dan sekaligus dapat memartabatkan gender mereka di kalangan masyarakat.

Kata kunci : *Pembangunan Komuniti, Kemiskinan, Golongan Wanita Orang Asli, Keusahawanan Orang Asli*

Abstract

This paper is a concept paper aims to discuss the success of the involvement of the Mah Meri's women in entrepreneurship. The problem of poverty is a major problem that faced by Aboriginal communities since for a long time ago. In addition, other issues which are barriers to achieving their development is the attitude of not openness to change. The role of women in the process of achieving the successful development of a society seen as a holistic solution. The women viewed as people who can contribute to the progress and development

of society and the state. Experience from self-serve economy practiced by them, Aboriginal communities are seen as the best communities to bring that experience to a favorable change for them. Entrepreneurship is a strategy that is very close to the women of the Aboriginal communities because of their experience that they have. Hence, these entrepreneurship areas need to be developed in the women as well as helping men to carry out entrepreneurial activities. This process is supported by the provision of opportunities provided by the government in enhancing their capabilities. The opportunities provided such as courses and training have been used as a source of entrepreneurial education to them in the pursuit of entrepreneurial activity. In conclusion, this paper is important for researchers to provide exposure of the women in a group of Orang Asli community who have ability and openness to success. They take the opportunities that have been provided as a beneficial resource for them to getting profitable changes. It is hoped that this paper will serve as a benchmark for others women of the Indigenous Orang Asli communities to join with Mah Meri's women in achieving successful in entrepreneurship and at the same time can elevate the value of their gender in community.

Keywords : *Community Development, Poverty, Indigenous Women, Indigenous Entrepreneurship*

1.0 PENGENALAN

Komuniti Orang Asli dikatakan sebagai masyarakat agak mundur jika dibandingkan dengan masyarakat yang lain di negara ini. Ini kerana mereka masih mengamalkan cara hidup secara sara diri yang tidak menguntungkan kepada sumber pendapatan mereka. Komuniti Orang Asli amnya dikenali sebagai suku kaum yang miskin dan mempunyai kehidupan yang tidak mengikuti arus pembangunan dan kemajuan pada masa kini. Kemiskinan dan kemunduran yang dialami oleh mereka menyebabkan taraf kehidupan mereka agak rendah. Faktor utama yang menyumbang kemiskinan kepada komuniti Orang Asli adalah jenis pekerjaan yang bersifat sara diri, tahap pendidikan yang rendah, sikap ketidakbukaan kepada perubahan dan pantang larang yang diamalkan oleh mereka. Dalam meningkatkan taraf kehidupan komuniti Orang Asli, kerajaan komited melaksanakan strategi yang berkesan untuk menggalakkan mereka menjalankan aktiviti keusahawanan. Bidang keusahawanan dilihat sebagai satu bidang utama kepada komuniti Orang Asli dalam memastikan mereka memperolehi pendapatan yang mampu menaikkan taraf kualiti kehidupan mereka. Bidang keusahawanan dilihat dekat dengan komuniti Orang Asli kerana pengalaman mereka dalam mengamalkan aktiviti ekonomi sara diri yang menggunakan sumber alam sejak awal kedatangan mereka. (Khairul Hisyam, 2007). Sumber-sumber hutan yang diperolehi dan diolah menjadi barangan telah dijual untuk mendapatkan pendapatan bagi menyara keluarga mereka (Redzuan, M. & Emby, Z, 2008). Justeru itu, masyarakat Orang Asli berupaya menjadi satu aset yang bernilai di dalam bidang keusahawanan, sekaligus berjaya dalam membangunkan diri dan komuniti mereka sendiri.

2.0 PERANAN GOLONGAN WANITA DALAM PEMBANGUNAN KELUARGA, MASYARAKAT DAN NEGARA

Menurut sarjana sains sosial dan kemasyarakatan, pembangunan merupakan sebahagian daripada proses perubahan sosial yang menyeluruh. Pembangunan pula dibahagikan kepada dua bentuk pembangunan iaitu pembangunan secara dirancang atau pembangunan secara tidak dirancang. Pembangunan yang dirancang adalah pembangunan yang sentiasa ditumpukan kerana usaha pembangunan ini dilakukan secara keadaannya yang sedar oleh manusia dan pelbagai jenis pihak. Daripada sudut yang lain, pembangunan juga dikatakan

mencakupi keseluruhan kehidupan manusia termasuklah lahiriah dan batiniah, luaran dan dalaman, fizikal dan mental, utilitarian dan humanis serta praktis dan teori. Pembangunan yang dilakukan akan berjaya sekiranya pembangunan jiwa, mental dan fizikal digabungkan bersama dalam pelaksanaan tersebut.

Golongan wanita adalah golongan yang mempunyai bilangan populasi yang besar di Malaysia. Peranan dan sumbangan mereka di dalam pembangunan negara telah lama diiktiraf. Peningkatan penyertaan mereka sebagai tenaga buruh dilihat bahawa mereka semakin menyerlah dan bergiat aktif di dalam aktiviti pembangunan negara. Peluang-peluang yang diperolehi oleh mereka telah membuka jalan untuk mereka meningkatkan pencapaian mereka di dalam pelbagai jenis bidang dengan tujuan menyahtu cabaran untuk terus memainkan peranan yang penting selaras dengan proses perindustrian dan pemodenan negara menuju abad ke 21 (Moha, 1997). Pada hari ini, nama-nama wanita seperti Tan Sri Dr Zeti Akhtar Aziz, Datuk Seri Shahrizat Abd Jalil, Datuk Seri Dr Hasmizah Othman dan Prof Dr Muhaya adalah merupakan antara individu yang telah mengecapi kejayaan dalam bidang masing-masing. Mereka telah mempamerkan kebolehan dan keupayaan mereka bagi membuktikan bahawa mereka juga mampu mengecapi kejayaan sebagaimana yang diperolehi oleh golongan lelaki. Golongan wanita telah mampu untuk meletakkan diri mereka sebagai barisan hadapan dalam meneraju pelbagai jenis bidang termasuklah politik, kewangan, perubatan, perundangan, perniagaan, kesenian dan sebagainya. Kini, penglibatan wanita dalam bidang perniagaan juga menunjukkan peningkatan yang ketara di Malaysia. Ramai golongan wanita yang berumur di peringkat belia menjalankan aktiviti perniagaan sebagai mata pencarian pendapatan mereka. Boleh dilihat bahawa mereka telah mengecapi kejayaan di peringkat usia yang masih muda melalui aktiviti keusahawanan antaranya ialah Noor Neelofa Mohd Noor dan Datin Vivy Yusof.

3.0 PENYERTAAN GOLONGAN WANITA DALAM BIDANG KEUSAHAWANAN

Menurut Dato' Seri Dr. Mahathir di dalam ucapannya di Majlis Konvensyen Kebangsaan Usahawan Wanita 2002, peranan yang dimainkan oleh golongan wanita dalam bidang keusahawanan kini jelas membuktikan kemampuan dan kebolehan wanita menghadapi persaingan. Pepatah Melayu yang mengatakan bahawa 'tangan yang mengayun buaian itu sebenarnya berupaya menggegarkan dunia' adalah benar. Berdasarkan pernyataan Puan Azizah Tumin di dalam ucapannya sempena Majlis Perasmian Persatuan Usahawan Wanita Bumiputera Malaysia (USAHANITA), golongan wanita mestilah menerapkan diri dengan sikap daya saing, daya maju dan kreatif. Sikap yang berani mengambil dan menghadapi risiko adalah permulaan untuk mereka mencapai sesebuah kejayaan. Kini, aktiviti keusahawanan dilihat aktif secara atas talian. Menurut Nurul Fhatihah Zakinan & Amir Mamat, lebih 57,000 usahawan baru yang mendaftar di bawah Suruhanjaya Syarikat Malaysia (SSM) sehingga akhir bulan lapan pada tahun 2017 (Berita Harian, 2017). Menurut Datuk Zahrah Abd Wahab Fenner sebagai Ketua Pegawai Eksekutif SSM, jumlah tersebut membabitkan lebih 44,360 pendaftaran bagi pelbagai jenis produk dalam talian manakala selebihnya adalah perniagaan secara lelongan dalam talian. Ini menunjukkan bahawa aktiviti keusahawanan semakin berkembang melalui atas talian (Berita Harian, 2017).

Peningkatan jumlah usahawan wanita yang mendaftar di bawah SSM dilihat semakin meningkat. Menurut Datuk Zahrah Abd Wahab Fenner (2017), jumlah golongan wanita yang mendaftar di bawah SSM adalah lebih 1.7 juta daripada jumlah keseluruhan yang mendaftar iaitu 4.8 juta usahawan. Oleh yang demikian, pihak-pihak yang terbabit seperti Kementerian Pembangunan Wanita, Keluarga dan Masyarakat, Persatuan Usahawan Wanita Bumiputera (USAHANITA), Dewan Perniagaan Melayu, Kementerian Pembangunan Usahawan dan badan-badan organisasi yang lain telah berusaha untuk membantu golongan wanita dalam

melahirkan lebih ramai usahawan-usahawan wanita bumiputera yang bukan sahaja berjaya di dalam negara, bahkan di peringkat antarabangsa.

Pada zaman kini, di seluruh dunia terdapat ramai usahawan-usahawan wanita telahpun menjadi jutawan yang terkenal. Malah, sebahagian darinya dilihat lebih agresif berbanding golongan lelaki dari segi fikiran, perasaan dan tindakan (Faridah, 2000). Pihak kerajaan, badan-badan bukan kerajaan (NGO) dan pertubuhan-pertubuhan wanita telah menganjurkan pelbagai program dan latihan untuk mendidik dan melatih masyarakat Malaysia khususnya golongan wanita dalam bidang keusahawanan. Program-program dan latihan ini dibuat khusus untuk golongan wanita kerana mereka ini di lihat mempunyai potensi yang besar untuk cemerlang dalam bidang keusahawanan. Pelbagai pihak terutamanya pihak kerajaan perlu memastikan bahawa rancangan untuk memartabatkan peranan golongan wanita dalam bidang keusahawanan adalah tidak gagal. Dewanita (Dewan Usahawan Wanita) telah mengenal pasti beberapa faktor yang membawa kepada kegagalan seseorang wanita dalam mengendalikan bidang keusahawanan. Antara faktor-faktor kegagalan tersebut ialah:

- i. Kurangnya latihan dan pendedahan tentang aspek keusahawanan,
- ii. Kategori perniagaan termasuk dalam kategori sektor tidak formal,
- iii. Peluang untuk mendapatkan pinjaman adalah terhad,
- iv. Wujudnya konflik kerjaya dan keluarga,
- v. Persekitaran yang tidak adil di mana kemampuan usahawan wanita diragui,
- vi. Jaringan perniagaan yang lemah dan banyak lagi.

4.0 HUBUNGAN ANTARA KOMUNITI ORANG ASLI DAN BIDANG KEUSAHAWANAN

Bidang keusahawanan adalah satu strategi yang amat dekat dengan komuniti Orang Asli sebagai penggerak kepada arus pembangunan dan kemajuan dalam rancangan untuk membasmi kemiskinan. Menurut Khairul Hisyam (2007), sebahagian besar komuniti Orang Asli terutamanya yang tinggal di kawasan luar bandar masih mengekalkan sistem ekonomi tradisional yang berasaskan sara diri dan pergantungan kepada sumber hutan. Namun begitu, budaya keusahawanan ternyata telah lama bertapak dalam diri setiap komuniti Orang Asli. Pengalaman mereka dalam mengamalkan ekonomi sara diri yang menggunakan sumber alam menjadikan mereka lebih berkemahiran dalam bidang keusahawanan. Sumber-sumber hutan yang diperolehi dan diolah menjadi barangan telah dijual untuk mendapatkan pendapatan bagi menyara keluarga mereka. Justeru itu, komuniti Orang Asli berupaya menjadi aset bidang keusahawanan yang bernilai, khususnya dalam membangunkan diri dan komuniti mereka sendiri. Jabatan kemajuan Orang Asli (JAKOA) telah melancarkan satu pelan strategik JAKOA 2016-2020. Pelan strategik JAKOA ini mempunyai sebanyak tujuh fokus yang bermotifkan kesejahteraan komuniti Orang Asli. Fokus keempat yang terdapat dalam pelan strategik JAKOA tersebut adalah berdasarkan fokus kepada ekonomi yang mampan. Teras strategik fokus yang keempat ini adalah untuk meningkatkan pendapatan komuniti Orang Asli menerusi aktiviti berdasarkan ekonomi yang mampan. Boleh dilihat bahawa kerajaan melihat bidang keusahawanan ini adalah salah satu sumber ekonomi yang baik dan satu faktor yang terpenting dalam pembangunan serta pembasmian kemiskinan komuniti Orang Asli. Antara program-program yang terdapat di dalam pelan strategik JAKOA berdasarkan fokus yang keempat ialah:

1. Projek perladangan,
2. Projek hands holding,
3. Bantuan input pertanian,
4. Kursus pengembangan pertanian,
5. Memperkasa usahawan komuniti Orang Asli sedia ada,
6. Meningkatkan penglibatan komuniti Orang Asli dalam bidang keusahawanan,

7. Memperkasa koperasi komuniti Orang Asli,
8. Meluaskan peluang pemasaran produk keusahawanan komuniti Orang Asli.

Pendidikan keusahawanan perlu diberikan kepada komuniti Orang Asli agar pengalaman aktiviti keusahawanan mereka yang sedia ada boleh dimantapkan lagi dengan pendidikan kemahiran keusahawanan yang mereka dapat. Melalui latihan dan kursus kemahiran dalam bidang keusahawanan, komuniti Orang Asli akan mempunyai peluang yang cerah untuk menceburkan diri di dalam bidang tersebut secara langsung ataupun secara tidak langsung. Pendidikan secara latihan dan kursus kemahiran dapat meningkatkan daya saing di kalangan mereka untuk bersaing dengan komuniti-komuniti yang lain di Malaysia. Di samping itu, ianya juga dapat membuka peluang yang baru kepada komuniti Orang Asli untuk menceburkan diri dalam dunia keusahawanan (Junekh, 2007).

5.0 PENGLIBATAN GOLONGAN WANITA KOMUNITI ORANG ASLI SUKU KAUM MAH MERI DALAM BIDANG KEUSAHAWANAN

Peranan golongan wanita dalam membasmi kemiskinan di dalam komuniti Orang Asli menjadi satu langkah yang perlu dijadikan tumpuan. Pandangan negatif terhadap golongan wanita sebagai golongan yang tidak mampu untuk membangunkan diri dan komuniti mereka sendiri perlu ditepis. Perlu diketahui bahawa perkembangan pesat ekonomi negara kini menggamit lebih ramai wanita untuk melibatkan diri secara aktif dalam dunia keusahawanan. Seiring golongan lelaki, keterlibatan golongan wanita juga di dalam bidang keusahawanan dilihat sebagai sesuatu yang positif dalam turut serta membasmi kemiskinan dan menerajui pembangunan komuniti mereka sendiri .

Pulau Carey adalah salah satu lokasi pelancongan yang menjadi tarikan pelancong samada daripada dalam mahupun luar Negara. Suku kaum Mah Meri dikenali kerana mereka mendiami kawasan Pulau Carey. Pulau Carey adalah salah satu lokasi pelancongan yang terkenal di Malaysia. Justeru itu, kelebihan ini memberikan peluang kepada mereka untuk meningkatkan tahap ekonomi dalam bidang keusahawanan, Boleh dilihat bagaimana bidang keusahawanan boleh dibangunkan daripada aktiviti pelancongan yang dijalankan. Keusahawanan kraf tangan adalah satu lambang kejayaan yang besar dikecapi oleh mereka Menurut pernyataan Khairunnisa Sulaiman (2009):

“Segalanya bermula pada tahun 2003, apabila anak perempuan Gendoi, Maznah anak Unyan, 41, mengumpulkan beberapa orang ahli keluarga dan sahabat bagi memulakan kelas anyaman untuk menghasilkan produk seperti tikar, penanda buku, beg kecil, gelang, topi serta bakul. Dua tahun kemudian, satu kumpulan wanita ditubuhkan dengan nama Tompoq Tompoh sebagai mengiktiraf hasil kraftangan kaum Mah Meri itu”.

Tompoq Topoh merupakan gelaran yang diberikan oleh mereka sendiri kepada kumpulan wanita suku kaum Mah Meri. Gelaran ini telah digunakan sejak 2005, dimana ‘*tompoq*’ bermaksud permulaan anyaman, manakala ‘*topoh*’ bermaksud corak tikar yang bercantum. ‘*Tompoq tompoh*’ bermaksud bermulanya projek usahasama. Tompoq Tompoh mempunyai 20 orang ahli daripada kalangan golongan wanita suku kaum Mah Meri. Kesemuanya daripada mereka merupakan suri rumahtangga. Mereka ini tidak mendapat pendidikan yang sempurna, malah mereka lebih memilih untuk berada di rumah dan menjaga keluarga mereka. Walaubagaimanapun, mereka berusaha untuk menambah pendapatan sampingan keluarga dengan melakukan kerja sambilan setelah selesai kerja-kerja rumah. Aktiviti sampingan ini diasaskan oleh Puan Maznah, dimana beliau mengumpulkan saudara mara dan rakan-rakan untuk menghidupkan kembali aktiviti tenunan kantung sirih, tikar dan bakul (Reita Rahim 2007).

Kemahiran anyaman di dalam golongan wanita suku kaum Mah Meri telah lama bertapak di dalam diri mereka. Kemahiran ini adalah ilmu yang diperturunkan dari generasi ke

generasi. Menurut kenyataan salah seorang golongan wanita suku kaum Mah Meri yang bernama Julida Anak Uju, 43:

“Semasa saya berumur 10 tahun, saya mula bermain-main dengan daun nipah dan mengkuang yang digunakan sebagai bahan utama anyaman. Sambil meniru cara emak membuat anyaman, akhirnya saya mahir menganyam dan dapat menghasilkan pelbagai rekaan anyaman. Ia ibarat sambil bermain, sambil belajar”

Menurut Julida, hasil kraf tangan golongan wanita suku kaum Mah Meri dikumpulkan dan dijual di pusat kraf tangan atau di kiosk kraf tangan yang dimiliki oleh mereka yang berdekatan dengan rumah masing-masing.

Golongan wanita suku kaum Mah Meri merupakan satu komuniti Orang Asli yang banyak memberi sumbangan dalam menghasilkan kraf tangan. Penghasilan kraf tangan mereka telah menarik minat ramai pelancong dari dalam dan luar Negara untuk melihat dan membeli kraf tangan tersebut. Kejayaan suku kaum Mah Meri bukan sahaja tertumpu dalam Negara namun ianya melangkaui luar Negara. Ini dapat dilihat melalui produk satu daerah satu industri (SDSI) Kampung Sungai Bumbun, Pulau Carey telah diketengahkan di peringkat luar Negara melalui pameran dan demonstrasi. Selain itu, penempatan kampung Sungai Bumbun juga telah mendapat lawatan daripada One Tambon One Product (OTOP) Thailand dan One Village One Product (OVOP) Indonesia. Di samping itu, mereka banyak mendapat peluang menyertai demonstrasi dan pameran di peringkat tempatan dan antarabangsa. Antaranya adalah

- i. mereka terlibat dalam karnival-karnival yang dianjurkan oleh pihak-pihak jabatan atau swasta,
 - ii. menyertai seminar Satu Daerah Satu Industri (SDSI) Antarabangsa di Nusa Bali Indonesia pada tahun 2009,
 - iii. terlibat dalam UNESCO pada tahun 2005,
 - iv. terlibat dengan karnival Orang Asli di Muzium Negara pada tahun 2011
 - v. menjadi wakil Orang Asli ke Amerika Syarikat anjuran KPDNKK pada tahun 2010
- (Jabatan Hal Ehwal Orang Asli Negeri Selangor, 2011 & Rohayu, 2016).

Kemahiran bidang keusahawanan golongan wanita suku kaum Mah Meri diperolehi secara pendidikan formal dan informal. Pengalaman kemahiran keusahawanan secara pendidikan informal yang dimiliki oleh mereka adalah diwarisi sejak turun temurun. Mereka berupaya meningkatkan kemahiran mengeluarkan produk yang lebih kreatif hasil daripada pengalaman yang mereka perolehi secara pendidikan formal dengan menyertai latihan, program, demonstrasi dan pameran. Justeru itu, pengalaman kemahiran mereka secara informal dan formal memberikan kebolehan kepada mereka dalam proses penghasilan produk kraf tangan yang lebih moden dan unik. Pembinaan kemahiran berdasarkan pengalaman golongan wanita suku kaum Mah Meri dalam bidang keusahawanan jelas diperolehi daripada penyertaan dalam pelbagai jenis program dan aktiviti yang dianjurkan oleh pihak dalam mahupun luar Negara. Mereka juga membina pergaulan dengan peserta-peserta lain dalam penganjuran tersebut yang membuatkan mereka memperolehi pelbagai jenis ilmu dan idea baru tentang penghasilan kraf tangan. Kelebihan dan peluang yang dimiliki oleh golongan wanita suku kaum Mah Meri dapat dirumuskan bahawa mereka mempunyai kekuatan dalam membangunkan bidang keusahawanan. Penerimaan dan pendedahan yang diperolehi golongan wanita suku kaum Mah Meri telah banyak memberi faedah kepada mereka untuk berjaya.

Kerajaan perlu mengambil peluang daripada sikap keterbukaan dan penerimaan perubahan golongan wanita suku kaum Mah Meri. Ini jelas menunjukkan bahawa komuniti suku kaum Mah Meri berbeza daripada suku kaum lain yang masih mempunyai sifat ketidak terbuka dengan perubahan walaupun ianya untuk kesejahteraan kehidupan mereka sendiri.

Kini, golongan wanita suku kaum Mah Meri telah menjual hasil kraftangan mereka menggunakan laman sesawang internet. Mereka menggunakan kemudahan ini untuk memasarkan produk-produk kraf tangan mereka bukan sahaja di dalam Malaysia tetapi juga luar Negara termasuklah Amerika Syarikat (AS), Singapura dan Jepun.

Kewujudan pusat kraftangan dikampung mereka telah banyak mengubah nasib mereka. Produk-produk anyaman yang dihasilkan oleh mereka telah dijadikan pameran dan jualan di pusat kraftangan. Menurut salah seorang wanita Orang Asli Mah Meri, Julida Anak Uju, 43, menganyam adalah salah satu budaya masyarakat Orang Asli Mah Meri yang diturunkan daripada satu generasi ke generasi yang baru. Hasil anyaman tersebut banyak digunakan sebagai perhiasan untuk menghadiri majlis perkahwinan, acara-acara kepercayaan dan digunakan dalam persembahan kebudayaan. Kejayaan komuniti ini telah diceritakan di dalam majalah, akhbar, penerbitan dan Encyclopedia Malaysia serta ASEAN Handicraft Promotion and Development Association (AHPADA) website. Produk yang mereka hasilkan dibeli oleh pelancong dari Amerika Syarikat, UK, Italy dan lain-lain Negara. Selain itu, produk mereka juga turut dibeli oleh pembeli dari kapal pelayaran yang dikenali sebagai Superstar Virgo dan Star Cruise. (Bernama, 2011).

6.0 RUMUSAN

Usaha pihak kerajaan dalam mencapai kesaksamaan gender telah membolehkan golongan wanita mengecapi kemajuan dalam bidang keusahawanan. Kesejahteraan hidup wanita juga menjadi salah satu agenda utama dengan memastikan hak-hak wanita dilindungi dan kebajikan mereka terpelihara. Wanita yang merupakan sebahagian daripada aset penting negara perlu dibangunkan secara optimum bagi membolehkan mereka menyumbang secara aktif dan berkesan kepada pembangunan negara selaras dengan teras Misi Nasional (2006-2020) untuk membangunkan modal insan yang menyeluruh bagi lelaki dan wanita, agenda gender harus menjadi keutamaan negara dengan mengambil kira perspektif gender dalam perancangan, penggubalan, dan pelaksanaan dasar dan program-program pembangunan. Dengan ini, golongan wanita tidak dibiarkan terpinggir dalam arus pembangunan negara. Peranan golongan wanita komuniti Orang Asli dilihat amat penting di dalam memacu pembangunan dan kemajuan komuniti mereka. Kerajaan perlu melaksanakan rancangan yang holistik kepada mereka supaya mereka berminat menggiatkan diri dalam bidang keusahawanan. Kejayaan yang dicapai oleh golongan wanita suku kaum Mah Meri di dalam aktiviti keusahawanan telah membawakan suku kaum mereka kepada satu tahap yang kedepan di dalam pembangunan diri dan komuniti. Kejayaan mereka patut dicontohi dan dijadikan penanda aras oleh golongan wanita suku kaum yang lain dalam memastikan komuniti Orang Asli diangkat sebagai salah satu komuniti yang berdaya maju di Malaysia sekaligus mengurangkan kadar kemiskinan yang membelenggu mereka.

Rujukan

- Azlizan Bin Talib, H. J. (2009). Penyertaan Komuniti Luar Bandar Dalam Bidang Keusahawanan Melalui Program Gerakan Daya Wawasan (Gdw).
- Elias, Z. A. (2004). Keupayaan Usahawan Bumiputera Melaksanakan Kemahiran Keusahawanan : Satu Kajian Kes. *Pertanika J. Soc. Sci. & Hum.*
- Fizer, M. O. (2015). Kelestarian Hidup Ekonomi Komuniti Orang Kanaq Dan Orang. *Journal Of Social Science And Humanities.*
- Mohamad, N. B. (2014). *Faktor-Faktor Kejayaan Dan Masalah Dalam Pengendalian Perniagaan Di Kalangan Usahawan Wanita Di Dua Buah Daerah Di Negeri Kelantan.* Universiti Pendidikan Sultan Idris.
- Mohd Fauzi Mohd Harun, N. A. (2006). Kemiskinan Di Kalangan Masyarakat Orang Asli. *Jurnal Ekonomi Malaysia .*

- Othman, M. H. (N.D.). Meninjau Keperluan Pendidikan Keusahawanan Berdasarkan Kepada Perspektif Belia Orang Asli Di Selatan Malaysia.
- Rohayu Roddin, Y. Y. (2017). Kemahiran Keusahawanan Orang Asli Suku Kaum Orang Kuala Di Rengit Johor Dalam Perniagaan Barangan Terpakai. *Journal Of Global Business And Social Entrepreneurship (Gbse)*.
- Salleh N.H.M., O. R. (2012). Penglibatan Komuniti Pulau Tioman Dalam Bidang Keusahawanan Pelancong. *Journal Of Tropical Marine Ecosystem*.
- Sani, S. (1989). Aspek Sosio-Ekonomi Masyarakat. *Akademika 35 (Julai 1989) 87-96*.
- Seow Ta Wee, M. M. (N.D.). Pembangunan Sosioekonomi Komuniti Orang Asli Di Malaysia. *Persidangan Kebangsaan Geografi & Alam Sekitar Kali Ke-4*.
- Sidi, R. R. (2013). Pembinaan Keupayaan Dalam Pelancongan Orang Asli: Satu Kajian Kes Dalam Komuniti Mah Meri. *Proceeding Of The International Conference On Social Science Research*.
- Sri Mas Zarith Mahmud, R. H. (2011). Keusahawanan Dalam Pendidikan Teknik Dan Vokasional (Ptv) Di Malaysia. *Journal Of Edupres*.
- Suraiya Ishak, A. R. (2015). Keusahawanan Sosial Sebagai Satu Pendekatan Inovatif Ke Arah. *Geografia Onlinetm Malaysian Journal Of Society And Space*.
- Thuaibah @ Suaibah Binti Abu Bakar, A. B. (2007). *Penglibatan Kaum Wanita Dalam Aktiviti Keusahawanan Di Negeri Johor: Kajian Terhadap Faktor-Faktor Kritikal Kejayaan Dan Kegagalan Pengendalian Perniagaan*. Universiti Teknologi Malaysia.
- Wee, M. N. (2013). Kelestarian Transformasi Pembangunan Sosioekonomi Orang Asli. *Persidangan Kebangsaan Geografi & Alam Sekitar Kali Ke 4*.
- Yew, H. K. (2016). Peranan Modal Sosial Dalam Memperkasakan Ekonomi Kumpulan Tompoq Topoh Di Kampung Orang Asli. *Journal of Science and Humanities*.